

Аналіз і прогнозування показників фінансової звітності споживчого товариства

У статті розглядаються методи аналізу і прогнозування, як показників фінансової звітності загалом, так і власного капіталу зокрема. Для прикладу зроблено розрахунок прогнозних показників фінансової звітності за допомогою балансового методу пропорційних залежностей

планування, прогнозування, баланс, звіт про фінансові результати, пропорційні залежності, детерміновані методи

Підприємництво – це діяльність, пов'язана із вкладенням коштів і одержанням доходів. Щоб оцінити можливу величину доходів й ефективність вкладень потрібно визначити не тільки послідовність дій і розрахувати їхній передбачуваний результат, але й майбутній стан підприємства й зовнішнього середовища, у тому числі умови збуту продукції, поведження конкурентів, можливу структуру активів і джерел їхнього фінансування й т.п. І без цих оцінок розрахунки результативності вкладень коштів навряд чи будуть задовольняти мінімальним вимогам вірогідності. Визначення майбутнього стану підприємства і його оточень на основі сформованих тенденцій й є прогнозування. Оцінка наслідків рішень і дій для підприємства з урахуванням сформованих тенденцій зміни зовнішнього середовища й стану підприємства або прогнозування відрізняється від планування цих дій і рішень тільки тим, що при плануванні ми керуємося насамперед метою, що слід реалізувати, тобто виходячи з мети – плануємо послідовність дій і потрібні ресурси для їхнього здійснення. При прогнозуванні ж результат або можливий ступінь досягнення цілей є ймовірні наслідки прийнятих або планованих рішень. У цьому значенні прогнозування є необхідним складовим елементом планування й керування. І успіх планування й отже, керування діяльністю підприємства, буде повністю визначатися якістю прогнозних оцінок наслідків прийнятих рішень.

Проблеми планування та прогнозування діяльності підприємства розглядалися багатьма вченими, серед яких багато вітчизняних та закордонних науковців: Ковальов В.В. [1], Балабанов И.Т. [4], проф. А.М. Поддєрьогін [5], Горлова В.Л., Мельникова Е.Н. [7], Редченко К.І. [6], Фицджеральд Р. [9], Бригхем Ю. [3]. Багато з науковців, які займалися проблемами прогнозування економічних показників, є фахівцями інших галузей знань (математика, статистика, економетрика і т.д.): Красс М.С., Чупринов Б.П [8], Горлова В.Л., Мельникова Е.Н. [7] та інші.

Однак необхідно відмітити ряд проблем, які потребують більш глибокого дослідження. Західна система фінансового менеджменту, а, як наслідок, і аналіз та прогнозування економічних показників, орієнтована на акціонерну форму власності. При цьому методи, що застосовуються для діагностики підприємств не завжди можна адаптувати до інших форм власності, наприклад, кооперативної. Суть та структура акціонерного капіталу є специфічною, так само як і структура споживчого товариства. Акціонерний капітал є чітко розділеним на певну кількість акцій, передбачає можливість наявності привілейованих акцій, цей капітал є більш стабільним, а його розмір (номінальна вартість) значиться в установчих документах. Власний капітал споживчого товариства має іншу структуру: статутний і пайовий, кожен з яких

формується по різному та має різне призначення. Капітал споживчого товариства є нестабільним, оскільки пайовики можуть вийти з нього за власним бажанням, забравши при цьому пайові внески. І навпаки, до товариства можуть вступати нові пайовики, тим самим поповнюючи власний капітал.

Більша частка методів прогнозування базуються на ретроспективних даних, вносячи тим самим похибку при зміні тенденцій розвитку. Найперспективнішими є методи, які базуються на поетапному аналізі та прогнозі очікуваних результатів від конкретного виду операцій, виробничої ділянки, з врахуванням загально ринкових тенденцій, експертних (в тому числі маркетингових) оцінок.

Метою даної статті є висвітлення проблем, пов'язаних із аналізом і прогнозуванням фінансових показників підприємства, зокрема: власного капіталу, дослідження наявного аналітичного інструментарію для можливості його застосування у сфері споживчої кооперації, вивчення особливостей споживчих товариств з метою розробки прийнятних методів прогнозування власного капіталу.

Для досягнення мети у статті ставляться наступні завдання:

- дослідити специфіку капіталу споживчих товариств та особливості їх діяльності;
- дослідити існуючі методи прогнозування діяльності підприємства;
- провести прогнозування показників фінансової звітності споживчого товариства оптимальним з наявних методом;
- виявити можливі відхилення прогнозів та обґрунтувати.

Актуальність завдань, пов'язаних із прогнозуванням фінансового стану підприємства, відображена в одному з використовуваних визначень фінансового аналізу, відповідно до якого фінансовий аналіз являє собою процес, заснований на вивченні даних про фінансовий стан підприємства й результати його діяльності в минулому з метою оцінки майбутніх умов і результатів діяльності. Головним завданням фінансового аналізу є зниження неминучої невизначеності, пов'язаної із прийняттям економічних рішень, орієнтованих у майбутнє. При такому підході фінансовий аналіз може використовуватися як інструмент обґрунтування короткострокових і довгострокових економічних рішень, доцільності інвестицій; як засіб оцінки майстерності і якості керування; як спосіб прогнозування майбутніх фінансових результатів. Фінансове прогнозування дозволяє в значній мірі поліпшити керування підприємством за рахунок забезпечення координації всіх факторів виробництва й реалізації, взаємозв'язку діяльності всіх підрозділів і розподілу відповідальності.

Ступінь відповідності висновків, зроблених у ході аналізу фінансового стану підприємства, реальності в значній мірі визначається якістю інформаційного забезпечення аналізу. Незважаючи на масу критики на адресу бухгалтерської звітності в нашій країні, у зовнішніх стосовно підприємства суб'єктів ніякої іншої інформації, як правило, немає. Ці особи використовують опубліковану інформацію й не мають доступу до внутрішньої інформаційної бази підприємства.

Залежно від виду використовуваної моделі всі методи прогнозування можна поділити на три групи:

1. Методи експертних оцінок, які передбачають багатоступінчасте опитування експертів за спеціальними схемами й обробку отриманих результатів за допомогою інструментарію економічної статистики. Це найбільш прості й досить популярні методи, історія яких нараховує не одне тисячоліття. Застосування цих методів на практиці, звичайно, виявляється у використанні досвіду й знань торговельних, фінансових, виробничих керівників підприємства. Як правило, це забезпечує ухвалення рішення найбільш просто і швидко. Недоліком є зниження або повна відсутність

персональної відповідальності за зроблений прогноз. Експертні оцінки застосовуються не тільки для прогнозування значень показників, але й в аналітичній роботі.

2. Стохастичні методи, що припускають імовірнісний характер як прогнозу, так і самого зв'язку між досліджуваними показниками. Імовірність одержання точного прогнозу росте з ростом числа емпіричних даних. Ці методи займають провідне місце з позиції формалізованого прогнозування й істотно варіюють по складності використовуваних алгоритмів. Найбільш простий приклад – дослідження тенденцій зміни обсягу продажів за допомогою аналізу темпів зростання показників реалізації. Результати прогнозування, отримані методами статистики, піддані впливу випадкових коливань даних, що може іноді приводити до серйозних прорахунків.

3. Детерміновані методи, що припускають наявність функціональних або жорстко детермінованих зв'язків, коли кожному значенню факторної ознаки відповідає цілком певне не випадкове значення результативної ознаки. Як приклад можна привести залежності, реалізовані в рамках відомої моделі факторного аналізу фірми Дюпон. Використовуючи цю модель і підставляючи в неї прогнозні значення різних факторів, наприклад, виторгу від реалізації, оборотності активів, ступеня фінансової залежності й інших, можна розрахувати прогнозне значення одного з основних показників ефективності – коефіцієнта рентабельності власного капіталу.

Скористаємося для прикладу одним з детермінованих методів: метод пропорційних залежностей показників. Основою для розробки цього методу послужили дві основні характеристики будь-якої економічної системи – взаємозв'язок й інерційність. Однією з очевидних особливостей діючої комерційної організації як системи є природно погоджена взаємодія її окремих елементів (як якісних, так і тих, що піддаються кількісному виміру). Це означає, що багато показників, навіть не будучи зв'язаними між собою формалізованими алгоритмами, змінюються в динаміці узгоджено. Очевидно, що якщо якась система перебуває в стані рівноваги, то окремі її елементи не можуть діяти хаотично, принаймні варіативність дій має певні обмеження.

Друга характеристика – інерційність – у додатку до діяльності компанії також досить очевидна. Зміст її полягає в тому, що в стабільно працюючій компанії з устояними технологічними процесами й комерційними зв'язками не може бути різких „сплесків” у відношенні ключових кількісних характеристик. Так, якщо частка собівартості продукції в загальному виторзі склала у звітному періоді 70%, як правило, немає підстави думати, що в наступному періоді значення цього показника істотно зміниться.

Метод пропорційних залежностей показників опирається на тезу про те, що можна ідентифікувати якийсь показник, що є найбільш важливим, з позиції характеристики діяльності компанії, що завдяки такій властивості міг би бути використаний як базовий для визначення прогнозних значень інших показників у тому розумінні, що вони „прив'язуються” до базового показника за допомогою найпростіших пропорційних залежностей. Як базовий показник найчастіше використовується або виторг від реалізації, або собівартість реалізованої (зробленої) продукції.

Послідовність процедур даного методу така [5, С.430-431]:

1. Ідентифікується базовий показник B (наприклад, виторг від реалізації).
2. Визначаються похідні показники, прогнозування яких становить інтерес (зокрема, до них можуть ставитися показники бухгалтерської звітності в тій або іншій номенклатурі статей, оскільки саме звітність являє собою формалізовану модель, що дає досить об'єктивне подання про економічний потенціал компанії). Як правило, необхідність і доцільність виділення того або іншого похідного показника визначаються його значимістю у звітності.

3. Для кожного похідного показника P установлюється вид його залежності від базового показника: $P=f(B)$. Найчастіше вибирається лінійний вид цієї залежності.

4. При розробці прогнозованої звітності, насамперед, складається прогнозний варіант звіту про прибутки й збитки, оскільки в цьому випадку розраховується прибуток, що є одним з вихідних показників для розроблювального балансу.

5. При прогнозуванні балансу розраховують, насамперед, очікувані значення його активних статей. Що стосується пасивних статей, то робота з ними завершується за допомогою методу балансового зв'язування показників, а саме, найчастіше виявляється потреба в зовнішніх джерелах фінансування.

6. Прогнозування здійснюється в ході імітаційного моделювання, коли при розрахунках варіюють темпами зміни базового показника й незалежних факторів, а його результатом є побудова декількох варіантів прогнозованої звітності. Вибір найкращого з них і використання надалі як орієнтир робляться вже за допомогою неформалізованих критеріїв.

Проведемо прогнозування показників звітності на прикладі Тербовлянського РСТ. Виручка за 2003 рік склала 3939 тис. грн. Припустимо, що продаж зросте в наступному році на 10 % (показники планового відділу, розрахунок яких враховує управлінські рішення щодо збільшення обсягів діяльності). Знайдемо також яку частку складають доходи та витрати у виручці (інформація зі звіту про фінансові результати за 2003 рік), після чого множимо їх частку на прогнозований рівень виручки (таблиця 1). Розрахувавши прогнозований рівень прибутку віднімаємо податок на прибуток.

Таблиця 1 – Прогнозовані показники звіту про фінансові результати Тербовлянського РСТ на 2004 рік

№ з/п	Стаття звіту	Відношення до виручки за 2003 рік (%)	Розрахунок	Прогноз на 2004 рік (тис. грн.)
1	2	3	4	5
1	Виручка	—	3929 x 1,1	4322
2	Інші операційні доходи	7	4322 x 0,07	303
3	Операційні витрати, собівартість, ПДВ	80	4322 x 0,8	3458
4	Прибуток до оподаткування	—	п.1 + п.2 - п.3	1167
5	Податок на прибуток (25%)	—	п.4 x 0,25	292
6	Нерозподілений прибуток	—	п.4 - п.5	875

Володіючи даними про нерозподілений прибуток, записуємо їх у прогнозний баланс на 2004 рік, в частину власного капіталу (вважаємо, що розподілу дивідендів не планується). Далі розрахуємо частку активів у співвідношенні до виручки у 2003 році (1), (таблиця 2).

$$\text{Частка запасів у 2003} = (395 / 3929) 100 = 10,1 \%. \quad (1)$$

Аналогічно стосовно інших активів та поточних зобов'язань. Сума довгострокових зобов'язань та власного капіталу більш стабільна, її ми визначатимемо розрахунково.

При першому наближенні (гр. 4, табл. 2) множимо частку активів (зобов'язань) на прогнозовану суму виручки (2).

$$\text{Прогнозована сума запасів у 2004} = (10,1 \% \times 4322) / 100 = 435 \text{ тис. грн.} \quad (2)$$

Таблиця 2 – Дійсний баланс за 2003 рік та проєктований баланс на 2004 рік
Теребовлянського РСТ

(тис.грн.)

Статті та розділи балансу	Дані за 2003 рік	Відношення до виручки за 2003 рік (%)	Прогноз на 2004		
			перше наближення	необхідні додаткові фонди	друге наближення
1	2	3	4	5	6
Запаси	395	10,1	435	–	435
Дебіторська заборгованість	134	3,4	147	–	147
Грошові кошти	32	0,8	35	–	35
Інші оборотні активи	8	0,2	9	–	9
<i>Всього оборотних активів</i>	569	–	626	–	626
Необоротні активи	9455	0,6	10401	–	10401
Витрати майбутніх періодів	5	0,1	6	–	6
Всього АКТИВ	10029	–	11032	–	11032
Поточні зобов'язання за розрахунками	419	10,7	461	–	461
Заборгованість постачальникам	197	5,0	217	–	217
Короткострокова кредиторська заборгованість	88	2,2	97	+35	132
<i>Всього поточних зобов'язань</i>	704	–	774	–	809
Довгострокова заборгованість	306	–	306	+34	340
<i>Всього зобов'язань</i>	1010	–	1080	–	1149
Нерозподілений прибуток	82	–	875	–	875
Статутний капітал	1865	–	1865	–	1865
Пайовий капітал	6962	–	6962	+70	7032
Додатковий капітал	110	–	110	–	110
<i>Всього власного капіталу</i>	9019	–	9812	–	9882
Всього ПАСИВ	10029	–	10893	+139	11032

При першому наближенні загальна сума пасивів менша від активів ($11032 > 10893$). Це означає, що недостатньо джерел фінансування для прогнорованих об'ємів діяльності. Тому визначаємо суму додатково необхідних фондів (ДНФ) (3):

$$\text{ДНФ} = 11032 - 10893 = 139. \quad (3)$$

Далі розподіляємо необхідні фонди між короткостроковими і довгостроковими

позиками та частиною власного капіталу. Пропорції розподілу прогнозованих ДНФ між цими частинами пасивів залежать від рішення апарату управління, який керується інформацією про можливості взяття позик, ставки відсотків по них, про можливість залучення додаткових власних ресурсів (додаткові пайові внески).

Якщо ми порівняємо реальні показники досягнуті споживчим товариством у 2004 році і розраховані нами прогнозні, то побачимо, що сума виручки у 2004 році перевищила заплановану (очікувану) (6667 тис. грн. > 4322 тис. грн.), але при цьому, підсумок балансу зменшився від 10029 тис. грн. до 9036 тис. грн. (дані Балансу та Звіту про фінансові результати Теребовлянського РСТ за 2004 рік). Проаналізувавши пасиви РСТ, ми виявили різке зменшення частини власного капіталу, яке можна пояснити вибуттям пайовиків.

З проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

- через нестабільність власного капіталу РСТ даний метод прогнозування потребує коригування показників на можливі масові вибуття пайовиків;
- даний метод прогнозування можна застосовувати при тривалому стабільному розвитку підприємства; ситуація нестабільності на підприємстві потребує інших підходів;
- прогнозовані показники необхідно коригувати протягом всього терміну прогнозованої діяльності на можливі непередбачувані раніше відхилення;
- споживчі товариства потребують спеціальної методики прогнозування капіталу, для врахування їх особливостей.

Дана проблема потребує подальшого дослідження та вирішення.

Список літератури

1. Ковалев В.В. Финансовый анализ. М.: Финансы и статистика, 1999.
2. Дубров А.М., Мхитарян В.С., Трошин Л.И. Многомерные статистические методы. М.: Финансы и статистика, 1998.
3. Бригхем Ю., Ерхарт М. Финансовый менеджмент. / пер. с англ. под. ред. к.э.н. Е.А. Дорофеевна – СПб.: Питер, 2005. – 960с.
4. Балабанов И.Т. Финансовый анализ и планирование хозяйствующего субъекта. – 2-е изд., доп. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 208с.
5. Фінансовий менеджмент: Підручник / Кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. – К.: КНЕУ, 2005. – 535с.
6. Редченко К.І. Стратегічний аналіз у бізнесі: Навчальний посібник. Видання 2-ге, доповнене. Львів: "Новий Світ – 2000", 2003. – 272с.
7. Горлова В.Л. Мельникова Е.Н. Основы прогнозирования систем. – М.: Высш. шк., 1986. – 287с.
8. Красс М.С., Чупрынов Б.П. Математика для экономистов. – СПб.: Питер, 2004. – 464с.
9. Фицджеральд Рэй. Управление финансами предприятия для менеджеров. Руководство по планированию, контролю и принятию решений / Пер. с англ. – Днепропетровск: Баланс-Клуб, 2003. – 456с.

В статье рассмотрены методы анализа и прогнозирования как показателей финансовой отчетности в целом, так и собственного капитала, в частности. Для примера сделан расчет прогнозных показателей финансовой отчетности с помощью балансового метода пропорциональных зависимостей.

In article methods of the analysis and forecasting, as parameters of the financial reporting in general, and own capital in particular are considered. For an example calculation the forecast of parameters of the financial reporting with help of a balance method of proportional dependences is made.